

Spinoza: la joia de viure

Publicada per Marbot i amb traducció de Josep Olesti, apareix per primer cop en català 'Ètica' de Baruch Spinoza, llibre fonamental de la història de la filosofia

ÈTICA
Baruch Spinoza

Traducció:
Josep Olesti
Editorial: Marbot
Barcelona, 2013
Pàgines: 353
Preu: 24 euros

Reportatge

L'editorial Marbot ha publicat *Ètica* de Benedictus de Spinoza. És una gran fita en el catàleg de traduccions filosòfiques al català. La traducció és de Josep Olesti, professor de filosofia a la Universitat de Girona. Un prefaci acurat aclareix la traducció d'alguns termes llatins difícils de versionar a llengües modernes i en precisa el sentit. Aquestes explicacions filològiques i molt detallades, juntament amb la pulcritud del text, avalen la competència del traductor. L'*Ètica* és una obra de lectura difícil. Com deia Borges, pel seu format *more geometrico* i per la seva densitat conceptual, requereix un esforç especial per ser compresa. Certament conté una força especulativa prodigiosa i una recerca honesta de la veritat, que ha fet que fos admirada per Goethe, Nietzsche o Novalis, que parlava de Spinoza com "un home ebri de Déu". El filòsof francès Henri Bergson en fa un elogi extraordinari: "Tot filòsof té dues filosofies: la seva i la de Spinoza."

Vida austera

Spinoza va néixer a Amsterdam el 1632. Jueu d'origen portuguès, a quinze anys es preparava per ser rabí, però la lectura de l'obra de Descartes va encaminar-lo en una nova direcció. De caràcter independent i amb un esperit lliure, aviat va tenir problemes amb la sinagoga. A vint-i-tres anys el van excomunicar de la comunitat jueva d'Amsterdam, la qual cosa implicava que cap jueu, inclosa la seva família, no li podia parlar ni tenir-hi tractes, ni llegir cap de les seves obres, ni acostar-se a menys de cinc metres del lloc on era. L'excomunió va comportar una vida de solitud i meditació.

Va haver d'abandonar el negoci familiar i es va fer tallador de lents. Primer es va exiliar als afores de la ciutat, després va viure a Rijnsburg, més tard a Voorburg i finalment a l'Haia, on va morir. Mai va tenir casa pròpia, mai va sortir del seu país, mai es va casar, però va cultivar una amistat epistolar exquisida amb les personalitats més eminents de la seva època, Huygens, Leibniz, Oldenburg, i va elaborar una filosofia panteista, original i potent, en la qual la metafísica, la religió i la

política queden entrelligades. Va ser un home culte i poliglòt. Coneixia moltes llengües: el portuguès, com a llengua materna, el castellà de la sinagoga, l'holandès del país, l'hebreu de l'escola jueva, el llatí de l'escola llatina, i encara italià i alemany, com podem comprovar fent un cop d'ull a la seva biblioteca reconstruïda a la Casa Museu de Rijnsburg. Vivia als baixos de la casa, en dues cambres petites, una de les quals actualment conté la biblioteca de cent seixanta-un llibres, entre els quals destaquen obres d'Aristòtil, Agustí, Maquiavel, Bruno, Hobbes, Cervantes i Descartes. De salut precària, cast, vegetarià i fumador de pipa, va morir a quaranta-cinc anys de tuberculosi, probablement per haver inspirat tanta pols de vidre al llarg de la seva vida. Va ser enterrat a la fossa comuna i els seus pocs béns, entre els quals hi havia la biblioteca, van ser subhastats per pagar els deutes.

L'*Ètica* es va editar pòstumament, el mateix any de la seva mort, el 1677. La primera part es titula: *De Déu*. Diuen que va dir: "Els filòsofs vulgars comencen per les criatures, Descartes comença per l'esperit, jo començo per Déu." En dona definicions i en postula axiomes, ben bé com un tractat de geometria. L'apèndix final aclareix l'essencial: només hi ha Déu, només hi ha una única substància de la qual tot forma part necessàriament, un Déu que es confon amb la Natura (*Deus sive Natura*). L'home en forma part, no som un imperi dins un imperi, sinó que cada home és una part soluble, permeable i inseparable de la substància única anomenada Déu o Natura. Precisament perquè no som autònoms i estem determinats per tot l'univers, precisament perquè som causats per una sèrie d'esdeveniments dels quals finalment se'ns escapa el sentit, cada home és una manera d'expressar-se de la substància divina. No som lliures. La nostra alegria i la nostra tristesa no són formes de ser totalment nostres, ens vénen donades pel nostre cos, per les nostres passions i, al capdavall, per les lleis que regeixen tot el que existeix. La gota d'aigua de la cascada que es precipita avall, si tingués consciència, pensaria que corre avall perquè vol.

Spinoza ens fa ser conscients del lloc que cada petita cosa ocupa en la cadena causal, i només per una intuïció adequada, podrem entendre les lleis de la Natura. Però tanmateix, ser conscients d'aquesta limitada comprensió proporciona una gran admiració i felicitat. Aquesta comprensió l'anomena *Amor dei intellectualis*, és una intuïció que supera la lògica de la raó.

La plenitud de viure

Un pensament preciós que Spinoza aporta a la filosofia moderna és que, justament perquè som part de Déu, l'eternitat és aquí i ara. Som eterns. Això no vol dir que la nostra vida se salvi per sempre de la misèria, del dolor o de la mort, sinó que implica el que vol dir en sentit etimològic: plenitud de vida, allò que experimentem en els moments solemnes i greus de la nostra existència. L'eternitat és intensitat de viure. Les passions tristes,

l'odi, la ira, l'enveja, la gelosia, baixen el nostre poder d'existir, mentre que les passions alegres, la joia, l'admiració, la cortesia, l'augmenten. Som eterns en aquesta plenitud.

Pioner de la Il·lustració

El Déu que es concep a l'Ètica va provocar un gran escàndol perquè no té res a veure amb un Déu personal com a les religions històriques —el cristianisme, el judaisme o l'islam—, sinó que Déu coincideix amb la natura. Spinoza nega la providència: no hi ha cap disseny diví que afavoreixi els homes. D'aquesta manera destrueix la religió basada en la por i l'esperança, perquè destrueix la idea d'un càstig o d'un premi després de la mort. I això ho lliga amb una teoria política. Encara que no som lliures, aconseguim certa llibertat pel coneixement: la llibertat és obrar racionalment, moralment. Perquè

aquesta llibertat i moralitat siguin possibles són necessaris l'ordre social, el dret o l'autoritat política com una exigència mateixa de la raó. Malgrat aquesta posició il·lustrada *avant la lettre*, no serà un autor estimat pels il·lustrats. Durant més d'un segle, Spinoza va ser un filòsof maleït. A finals del segle XVIII, però, a Alemanya, Lessing, Herder i Goethe el revaloritzaran, i més tard, amb Schelling, Hegel i Novalis, serà restituit. Nietzsche fins i tot hi veurà un predecessor. Ja en el segle XX, Einstein dirà que el seu Déu és el Déu de Spinoza.

'El problema de Spinoza', de Yalom

A més de la traducció de l'Ètica de Spinoza, trobem actualment a les llibreries una altra obra, aquesta de caràcter literari i divulgatiu, que ens parla del filòsof jueu. Edicions de 1984 ha publicat la novel·la d'Irvin D. Yalom *El problema de Spinoza*, traduïda per

Carles Miró. Aquesta obra, estructurada en dos temps, un que narra la vida de Spinoza i l'altre la vida de Rosenberg, un nazi jutjat i condemnat a mort a Nuremberg, ens permet una aproximació al filòsof des de la ficció. Yalom, psiquiatre i catedràtic de la Universitat de Stanford, ja havia novel·lat la vida de Nietzsche i la de Schopenhauer. La novel·la se centra en el fort cop emocional que devia ser l'excomunió per a Spinoza. A partir de la psicologia moderna mira de reconstruir el món interior del filòsof. L'autor reconeix al pròleg la dificultat d'aquesta empresa. Potser amb la intenció de veure millor, a contrallum, ben delineades, les qualitats filosòfiques i personals de Spinoza, Yalom el contraposa a un jove antisemita: Alfred Rosenberg.

Alfred Rosenberg era el cap de l'ERR, l'equip que s'encarregava de saquejar a favor del Tercer Reich els béns dels jueus. En l'informe que va fer després d'apoderar-se de la biblioteca de Spinoza fa constar: "Conté valuoses primeres obres de gran importància per a l'exploració del problema de Spinoza." Aquest problema consistia a entendre com l'obra d'un jueu podia haver inspirat autors aris com Goethe, Hegel o Nietzsche. Aprofitant aquest misteri, la novel·la confronta el filòsof de la tolerància i la racionalitat al teòric del nazisme i ideòleg de l'Holocaust. La narració va desgranant les dues vides i contraposa dues actituds vitals antagòniques. La trama aconsegueix un cert suspens, una bona ambientació històrica, interessants explicacions sobre els estudis talmúdics i cabalístics que va rebre Baruch Spinoza, i reflexions sobre la psiquiatria i la psicoanàlisi. De tot això, en surt una novel·la d'idees que atrapa.

Al 2011, John Berger imaginava a *El quadern de Bento* el contingut d'un quadern d'apunts perdut de Spinoza. Yalom també fantasieja, per bé que hi ha més pretensió històrica. Bona part del que fa dir a Spinoza o a Rosenberg ho extreu de l'obra i la correspondència de Spinoza i de les memòries de Rosenberg, que les va escriure mentre era a la presó durant els judicis de Nuremberg. Cal dir, però, que en algun cas les converses imaginades tenen un caràcter tan deliberadament d'anàlisi psicològica, que no deixen gaire espai al misteri que havia d'envoltar l'esperit de Spinoza. Tot és entenedor, massa clar, tot s'esdevé en un sol pla, sense la fonèria que caldria esperar.

El deure de ser feliç

El millor de la novel·la de Yalom probablement és que mostra un Spinoza que entaula una lluita conscient contra les seves passions. De fet, potser una de les coses més valuoses de la filosofia de Spinoza és que ens convida a controlar les passions i a fer l'esforç d'estar alegres. Ens ensenya a valorar el *conatus*, les ganes de viure, que comporten els afectes actius, positius, ens fa celebrar el valor de l'alegria i el poder de la raó. Jorge Luis Borges, que estimava l'obra de Baruch Spinoza, diu: "*Ese pobre hombre, quizá desdichado pero que no quería ser desdichado, que tenía el culto de la felicidad, que creía que debemos ser felices.*" *

Gravat clàssic que representa el filòsof holandès Baruch Spinoza. ARXIU

EL PROBLEMA DE SPINOZA
Irvin D. Yalom

Traducció: Carles Miró
Editorial: 1984
Barcelona
Pàgines: 464
Preu: 19,50 euros